

РОЛЬ ОСВІТИ В НАКОПИЧЕННІ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Соціальний капітал має провідне значення для усіх сфер людської життєдіяльності, таких, як сім'я, цінності, традиції, культура, освіта, громадське життя, соціально-трудові відносини, співпраця, кооперація, взаємодопомога. Домінантами розвитку соціального капіталу стають освітньо-професійні чинники, які формують трудовий потенціал, визначають його якість, можливості самореалізації та добробуту.

Проблеми розвитку соціального капіталу досліджують вітчизняні і зарубіжні вчені – М. Горожанкіна, О. Грішнова, Е. Лібанова, М. Семикіна, А. Бова, Ю. Савко, Р. Патнем, П. Бурдьє, Дж. Коулман, Ф. Фукуяма, Р. Роуз, Е. Глесер, Т. Натхов, С. Клімов та інші. Незважаючи на численні дослідження в цій сфері, залишаються недостатньо вивченими питання накопичення соціального капіталу на основі посилення ролі освіти в суспільстві.

Освітні заклади формують інтелектуальний, моральний і соціальний рівень населення, закладають основи майбутнього рівня взаємовідносин і співробітництва. «Професійна освіта є не просто передачею певних фактів, знань та методик. Це також процес навчання моральним нормам, завдяки яким професійні стандарти стають вищими за власні інтереси професіонала..., одна із переваг, яку дає така вища освіта, полягає у тому, що вона культивує певні норми, які стають важливим джерелом соціального капіталу», – зазначає один з провідних дослідників у сфері соціального капіталу Ф. Фукуяма [1]. Довіра є основною характеристикою соціального капіталу і ми бачимо, що від рівня освіти й освіченості залежить рівень довіри в суспільстві. Схематично взаємозв'язок між освітою та соціально-економічним розвитком можна показати таким чином (рис. 1).

Освіта є не лише джерелом накопичення соціального капіталу, а й основою для соціально-економічного розвитку суспільства. Російський вчений Т. Натхов довів на основі аналізу 68 регіонів Росії, що «середній рівень освіти в регіоні є єдиним показником, що стійко корелюється з рівнем довіри. На індивідуальному рівні

освіта – головний предиктор довіри, а також участі у некомерційних організаціях та асоціаціях. Наприклад, кожний додатковий рік навчання збільшує вірогідність позитивної відповіді на питання про довіру на 5 %» [2, с. 66]. Подібних висновків дійшли американські вчені на чолі з Е. Глесером, які дослідили детермінанти довіри і надійності в студентському середовищі. Так, лише 28,5 % американців без диплому про середню освіту, вважають, що більшості людей можна довіряти. Показник довіри є значно вищим у американців з дипломом про середню освіту – 43,0 % і з дипломом коледжу – 61,8 % [3].

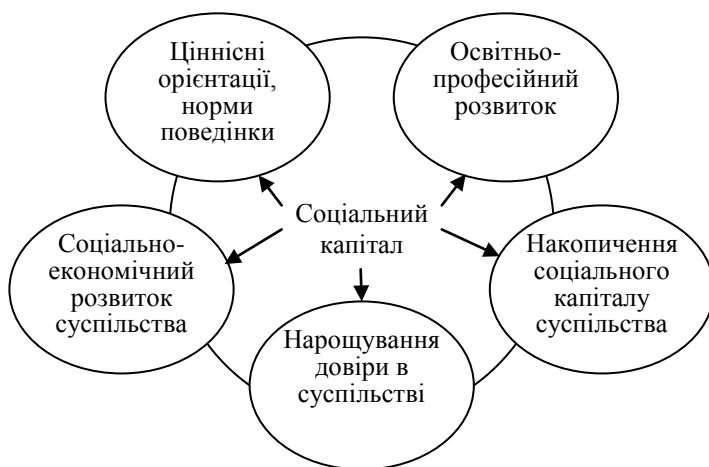

Рис. 1. Схематичний взаємозв'язок між соціальним капіталом, освітою і соціально-економічним розвитком суспільства (розроблено автором)

Сьогодні в Україні спостерігається падіння престижу, цінності освіти, недооцінка праці освітян, незатребуваність багатьох знань, отримуваних у навчальних закладах, негарантованість працевлаштування після отримання диплому. Останнє породжується дисбалансом у взаємодії ринку праці і ринку освітніх послуг. Всі ці суперечності породжують і поширюють серед молоді негативне ставлення до ролі освіти і професійного зростання, небажання докладати зусилля до власного інтелектуального розвитку. Як наслідок, виникає явище формалізму в отриманні знань, підвищенні

кваліфікації. Соціологічні опитування показують, що лише 11,9 % громадян України вважають гарну освіту запорукою успіху в країні [4, с. 322]. Ціннісні орієнтації в цьому напрямі знецінює відсутність тісної залежності матеріального добробуту від рівня освіти.

Дослідження особливостей українського трудового менталітету українського суспільства підтверджують деформацію трудової свідомості. Вчений-економіст М. Семикіна підкреслює, що «у багатьох працівників формується зрівняльна трудова психологія, формальне відношення до отримання освіти, соціальна заздрість, руйнується вікова традиція відношення до праці як до цінності» [5, с. 89].

Крім того, в Україні істотними перешкодами покращення рівня конкурентоспроможності є недосконалий розвиток інституцій, які безпосередньо пов'язані з рівнем розвитку соціального капіталу. В Україні про нерозвиненість інституцій свідчить негативна динаміка: у 2012 р. – 132 місце у світі, а у 2013 р. – 137 місце зі 148 країн. Сюди належать, зокрема, такі негативні прояви зруйнованого соціального капіталу нації (дані 2013 р.): порушення прав власності (143 місце), нецільове використання бюджетних коштів (122 місце), низька довіра до політиків (117 місце), фаворитизм у прийнятті рішень чиновниками (133 місце), хабарі та наявність неформальних платежів (130 місце) та низька корпоративна етика (130 місце) [6].

Нарощування соціального капіталу – складне завдання, що стоїть сьогодні перед суспільством. Адже деградація нації, знецінення освіти, культивування «прагнення легкої наживи» без докладання зусиль, праці і знань призводить до того, що ми бачимо системну соціально-економічну кризу в Україні. Вирішення проблем у цій галузі потребує комплексного підходу. У зв'язку із цим завданнями освіти для накопичення соціального капіталу в сучасних умовах є:

- формування ціннісних орієнтацій, спрямованих на розвиток культурної і освіченої нації, прагнення до підвищення освітньо-професійного рівня;
- зміцнення довіри до суспільних інституцій і підприємницьких структур завдяки виконання ними покладених на них обов'язків і дотримання законодавства;
- сприяння обміну знаннями та інформацією для формування інтелектуального капіталу суспільства, інноваційного розвитку сфер економіки та підвищення продуктивного рівня галузей;
- подолання корупційних проявів в усіх сферах соціально-економічного життя і бюрократизації систем управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фукуяма Ф. Что такое социальный капитал? Киевская лекция Френсиса Фукуямы [Электронный ресурс] / Френсис Фукуяма // День. – 2006. – № 177. – Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/podrobnosti/chto-takoe-socialnyu-kapital>. – Название с экрана.
2. Натхов Т. В. Социальный капитал и образование / Т. В. Натхов // Вопросы образования. – 2012. – № 2. – С. 63–68.
3. What is Social Capital? The Determinants of Trust and Trustworthiness [NBER Working Paper No. 7216] [Electronic resource] / Edward L. Glaeser, David Laibson, Jose A. Scheinkman, Christine L. Soutter. – Mode of access: <http://www.nber.org/papers/w7216>. – Назва з екрану.
4. Українське суспільство 1992–2013. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2013. – 566 с.
5. Семикіна М. Особливості взаємозв'язку мотивації праці і національного трудового менталітету / М. Семикіна // Экономика и управление. – 2012. – № 5. – С. 85–91.
6. The Global Competitiveness Report 2013–2014 [Electronic resource] / Klaus Schwab, Xavier Sala-i-Martin. – Mode of access: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitiveness_Report_2013-14.pdf. – Назва з екрану.